

NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VAIDMUO UŽTIKRINANT SOCIALINĘ GEROVĘ: TEORINĖS PRIELAIDOS SOCIOLOGIJOJE

Jurgita Vorevičienė

Kauno technologijos universitetas

Įvadas

Socialinė gerovė, atsižvelgiant į skirtingus disponuojamus resursus ir priemones jai sukurti bei užtikrinti, egzistuoja kiekvienoje valstybėje. Šiuo terminu, anot Lu ir kt. (2013), yra apibūdinamas savotiškas „programų rinkinys, skirtas resursų tarp žmonių perskirstymui“, turint tikslą pagerinti „pavienujų asmenų, šeimų ar visuomenės“ gyvenimą (p. 277). Remiantis G. Grabausko (2007) požiūriu, tam, kad būtų galima konstatuoti, jog valstybėje užtikrinama socialinė gerovė, reikalingas tinkamai išvystytas socialinių paslaugų tinklas joje, teisingai ir efektyviai perskirstomos lėšos, užtikrinamas stabilus pragyvenimo lygis „visiems krašto gyventojams“ (Grabauskas, 2007). Tai aktualu ne vien socialiai silpniems ir pažeidžiamiesiems, socialinės rizikos asmenims, patekusiems į tokias situacijas kaip nedrabas, skurdas, neturintiems priemonių ir (ar) gebėjimų rūpintis asmenine bei šeimos gerove, neišgalintiems ar nesugebantiems tinkamai dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, turintiems įvairių priklausomybių. Socialinės gerovės užtikrinimas kaip žmogaus teisė yra svarbus kiekvienam asmeniui, neatsižvelgiant į tai, kokiam visuomenės sluoksniui, socialinei grupei jis ar jie priklauso.

Trečiojo sektoriaus, arba nevyriausybinės organizacijos (NVO), pilietinės, visuomeninės iniciatyvos tampa reikšmingais veiksniais užtikrinant socialinę gerovę dėl jų veiklos lankstumo organizuojant ir vykdant veiklą (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Jonutyte, 2007; Lewis, 2010; Leonavičius, Kėrytė, 2014), šių organizacijų paslaugų pigumo, lyginant su privataus ir viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų savikaina, dėl mobilumo „teikiant visuomenei įvairias socialines paslaugas ir stiprinant socialinę sanglaudą“ (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010, p. 41). Ne mažiau svarbus aspektas – nevyriausybinių organizacijų gana artimas kontaktas su bendruomene, kurioje jos vykdo veiklą. Tai leidžia greičiau užmegzti „ryšį su pažeidžiamiausiomis socialinėmis grupėmis“, suteikti „joms veiksmingą pagalbą“ (Beneševičiūtė, 2013, p. 157–158). Nors didžiausi gyventojų lūkesčiai, susiję su socialinės gerovės užtikrinimu tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse, vis dar tenka valstybei ir jos institucijoms bei įstaigoms, tačiau nevyriausybinių organizacijų vaidmuo šioje srityje palengva didėja.

Socialines paslaugas teikiančių trečiojo sektoriaus organizacijų vaidmuo užtikrinant bei didinant socialinę gerovę Lietuvoje nėra išsamiai ištyrinėtas. Tradiciškai labiausiai gyventojų socialinės gerovės užtikrinimo procese dominuojanti valstybė nėra pakankamai pajėgi patenkinti egzistuojančių socialinių paslaugų poreikį ir jų kokybę už santykinai mažą kainą (dažnai – net ir nemokamai), kurią gali mokėti asmenys, susidūrę su socialinėmis problemomis. Juolab kad atskirose visuomenės grupėse socialinių paslaugų, užtikrinančių asmenų gerovę, poreikis didėja: senstanti visuomenė didina socialinių paslaugų, orientuotų į pagalbą ir rūpestį senais, vienišais, ligotais asmenimis, poreikį; kintanti šeimos samprata lemia, jog kyla didesnis įvairios (psichosocialinės, materialinės) paramos poreikis vienišiesiems tėvams, jų vaikams tam, kad būtų užtikrinta šių asmenų gerovė ir t. t. Kita vertus, NVO teikiamos socialinės paslaugos XXI amžiuje jau nėra traktuojamos tik kaip paslaugos, skirtos vien vargingiausiems visuomenės nariams jų būtiniams poreikiams užtikrinti. Šiuo metu į socialines paslaugas žvelgiama kur kas plačiau (ypač – nevyriausybinių sektoriaus lygmeniu ir akademinės bendruomenės, atliekančios trečiojo sektoriaus organizacijų veiklos tyrimus) – kaip į žmogaus teisę, užtikrinančią jo galimybę gyventi orų, saugų gyvenimą, bei galimybę ir siekį ne blogesni nei dabartinės kartos asmenų gyvenimą garantuoti ir būsimoms kartoms (plg. Vanagas ir Čižikienė, 2015).

Didindamos visuomenės saugumą, gerovę, gerindamos paslaugų kokybę, valstybės institucijos, viešojo administravimo įstaigos bendradarbiauja su nevyriausybiniu sektoriumi. Tokia šių dviejų sektorių veikla (neišvengiamai įtraukianti dar ir privatų sektorių) yra apibūdinama kaip socialinė partnerystė, grindžiama principų, abipusių išipareigojimų, „mainų, konsultavimosi ir finansinės paramos teikimo“ procedūromis (Matonytė, 2004, p. 36). Taip plečiama socialinių paslaugų pasiūla, kartu dalį atsakomybės už piliečių socialinę gerovę, jos užtikrinimą ir didinimą, kylančių socialinių problemų sprendimą prisiimant patiems visuomenės nariams (NVO teisės institutas, 2015). Trečiojo sektoriaus skatinimas aktyviau veikti, konkuruoti, įgauti daugiau galios ir vaidinti kur kas svarbesnį vaidmenį, nei yra šiuo metu, ne tik bendruomeniniuose procesuose, veikloje, bet ir priimant politinius sprendimus, susijusius su visuomenės gerove,

yra svarbus žingsnis siekiant didinti piliečių tarpusavio pasitikėjimą (Bučaitė, Ambotaitė-Mazeliauskienė, 2005). Be to, socialinės gerovės užtikrinimas ir moksliniai šios srities tyrimai pasaulyje įgauna vis didesnę reikšmę bei praktinę naudą dėl jų rezultatų pritaikomumo kuriant politines strategijas, sprendžiant socialines problemas galimybės (Janušauskaitė, 2008).

Tiksliai atsakyti, koks vaidmuo Lietuvoje tenka nevyriausybinėms organizacijoms, siekiančioms užtikrinti socialinę gerovę ir dėl to pasitelkiančioms socialines paslaugas, kol kas sudėtinga dėl išsamių šios srities tyrimų nebuvimo.

Šio straipsnio *tikslas* – remiantis sociologijos teorijomis išnagrinėti nevyriausybinių organizacijų veiklos socialinės gerovės srityje teorines prielaidas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti nevyriausybinių organizacijų funkciją socialinės gerovės srityje, remiantis struktūrinio funkcionalizmo paradigma.
2. Išanalizuoti socialinės gerovės srityje veikiančių sektorių konfliktą, remiantis socialinio konflikto teorija.
3. Remiantis P. Bourdieu lauko teorija išanalizuoti socialinę gerovę kaip trečiojo sektoriaus konkuravimo dėl kapitalo ir galios su valstybinio ir privačiu sektoriais lauką.

Straipsnyje aptiriamas nevyriausybinių organizacijų vaidmuo socialinės gerovės srityje, pateikiant šių organizacijų supratimo ir jų vaidmens aiškinimo, interpretavimo užtikrinant socialinę gerovę trijų teorinių prieigų – struktūrinio funkcionalizmo, socialinio konflikto ir P. Bourdieu lauko teorijų – kontekstą. Struktūrinio funkcionalizmo ir konflikto teorijų pasirinkimą lėmė tai, jog į tyrimo objektą yra žvelgiama makroperspektyvos kontekste, o P. Bourdieu lauko teorija leidžia susieti tiek makrolygmens, tiek ir mikrolygmens tyrimus.

Struktūrinio funkcionalizmo teorija pasirinkta, nes leidžia pažvelgti į visuomenę tarsi makroperspektyvos kontekste, sustruktūruojant visų jos dalių funkcijas ir disfunkcijas į simbolinius rėmus ir taip atskleidžiant tarsi dvi visuomenės puses: tobulą ir siektiną bei netobulą ir problematišką. Toks kraštutinumų vaizdas leidžia išryškinti trūkumus ir struktūruotai identifikuoti tam tikras visuomenės ydas, siekiant patenkinti ir atkurti joje tvarkos poreikį.

Konflikto teorija pasirinkta kaip atsvara funkcionalizmui ir šios paradigmos keliamai ant pjedestalo tvarkai paneigti, siekiui į tą patį objektą – nevyriausybines organizacijas – pažvelgti ne per tvarkos, o per kaitos, pokyčių ir jiems darančių įtaką konfliktų prizmę.

P. Bourdieu lauko teorija leidžia fiksuoti lauko struktūrą, veikėjus, jų daromą įtaką lauke, t. y. stebėti tiek „objektyviai susiformavusius santykius“, tiek ir galios pasireiškimą tų santykių perkonstravimo, kaitos procese (Donauskaitė, 2010, p. 54).

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros šaltinių analizė ir interpretacija.

1. Struktūrinis funkcionalizmas: nevyriausybinių organizacijų veikla kaip vieno iš sistemos elementų funkcija visuomenės stabilumui užtikrinti

Struktūrinis funkcionalizmas – makrolygmens konsensuso teorinė paradigma, visuomenę aiškinanti kaip sistemą, sudarytą iš tarpusavyje susijusių struktūrų, grįstą normų, papročių ir vertybių laikymosi būtinybe, užtikrinančią visos visuomenės egzistenciją, kuria remiantis aiškinama socialinių sistemų sandara, pastovumo, tvarkos išlaikymo dėsningumai (Parsons, 1971; Leonavičius, 2005; Subedi, 2010). Šios paradigmos autoriai, kurdami ir plėtodami struktūrinio funkcionalizmo teoriją, remiasi organizmo analogija, t. y. „dalinės sociokultūrinės sistemos yra analizuojamos jų daromo poveikio bendrai visumos būklei atžvilgiu“ (Leonavičius, 2005, p. 162). Arba, kaip šią paradigmą aiškindamas ją apibūdina K. Trakšėlys (2014), tai paradigma, atskleidžianti „socialinių grupių tarpusavio priklausomybę“, socialinių aktorių, sąveikaujančių vienas su kitu, sistemą (p. 118–119).

Struktūrinis funkcionalizmas koncentruojasi į socialinę tvarką, moralinį konsensuą, arba nebylų susitarimą tarp visuomenės narių dėl to, kas yra (arba kas laikoma) tvarka, norma, o kas – patologija. V. Dumbliuskas atkreipia dėmesį į tai, kad, remiantis struktūrinio funkcionalizmo teorija, visos visuomenės sudarančios struktūros (visuomenės sudėtinės dalys) atlieka joms būdingas funkcijas, kurios ir „leidžia išlaikyti visuomenės stabilumą“ (Dumbliuskas, 1999, p. 7). Egzistuojančią, arba tiksliau – susidariusią, disfunkciją, struktūrinio funkcionalizmo teoretikų manymu, visuomenė įveikia pati, taip tarsi automatiškai išlaikydamą pusiausvyrą.

Funkcionalizmas kaip dominuojanti teorinė paradigma buvo aktuali XX amžiaus penktajame ir šeštajame dešimtmėčiuose. Tokią šios teorijos svarbą ir reikšmingumą sociologijoje lėmė „modernios industrinės bei gerovės valstybės“ iškilimas ir sustiprėjimas (Leonavičius, 2005, p. 161). Stabili ir darni visuomenės būklė buvo esminiai šios paradigmos postulatai, sąlygos, galinčios garantuoti visuomenės gerovės užtikrinimą ir didinimą. Be atskirų socialinės sistemos dalių integracijos socialinė sistema neveikia, nes ji net neegzistuoja.

Pokyčiai struktūrinio funkcionalizmo visuomenėje yra lėtas procesas ir gana tvarkingas, palyginti su konflikto paradigmų požiūriu į kaitą. Pokyčiai sistemoje vyksta keičiantis visuomenei, jos atstovams, santvarkai. Pokyčius iš esmės inspiruoja laiku vykstantys procesai, t. y. „vykstant technologiniams bei kultūriniais pokyčiams kai kurios struktūrų atliekamos funkcijos tampa nebereikalingos, todėl jos kei-

čia pačios arba yra pakeičiamos kitų struktūrų“ (Bileišis, 2010, p. 174).

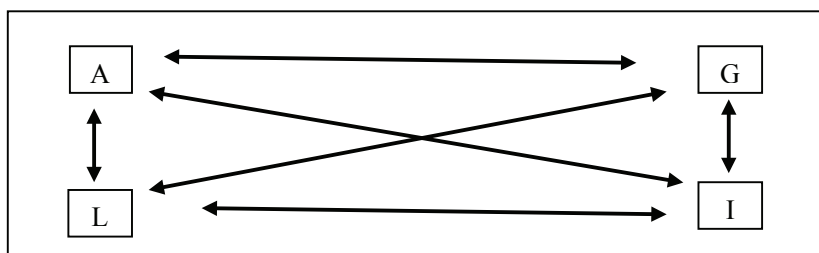
Visuomenė kaip sistema, pasak T. Parsonso (1971) struktūrinio funkcionalizmo paradigmos, veikia remdamasi motyvuotu sutikimu, arba kitaip – bendru sutarimu, dėl to, ką laiko vertybėmis ir pripažįsta normomis. Todėl nevyriausybines organizacijas visuomenėje, vykdydamos, įgyvendindamos joms priskirtą funkciją užtikrinti socialinę gerovę, veikia remdamosi būtent normomis ir sutarimu, egzistuojančiu visuomenėje, šalyje, dėl to, kas yra ar kaip yra reikalinga, kad asmeniui ar tam tikrai jų grupei būtų užtikrinta objektyvi, visuotinai pripažinta socialinė gerovė. Visuomenę T. Parsonsas suvokia kaip vientisą, funkcionalią struktūrą, sudarytą iš tokių sudėtinių dalių:

- kultūros, t. y. teorinio modelio, apimančio idėjas, mintis, principus, papročius, taisykles ir pan.;
- socialinės sistemos – institutų, t. y. tvarkos modelio, apimančio institucijas ir jų vykdomą veiklą, santykius tarp individų;
- asmenybių, t. y. pasirinkimų ir prioritetų modelis, apibūdinamas kaip asmenybių tarpusavio sąveika,

vykstanti kaip integracija, turint tikslą išlaikyti sistemoje tvarką (Adomaitienė, 2001, cituojama pagal Vozbutas, 2006).

Kultūra ir socialinės sistemos dėl pirmosios iš jų institucionalizacijos yra susipynusios tarpusavyje ir artimai susijusios. Tai lemia egzistuojančios taisyklės, požiūriai į vykdomas veiklas, į socialines ir kultūros sistemas integruotų asmenų santykiai. T. Parsonso teigimu, socialinė sistema privalo išlaikyti pusiausvyrą, vengti sutrikimo, konflikto, nefunkcionalumo (Adomaitienė, 2001). Todėl nevyriausybines organizacijas struktūrinis funkcionalizmas analizuoja kaip institutą, socialinę sistemą, kuri yra bendros struktūros dalis, turinti ir atliekanti savo funkciją, siekianti bendros visuomenės gerovės, suprantamos ir sutartos, priimtinos kaip tam tikra norma, vertybė (arba kultūra).

T. Parsonsas, siekdamas paaiškinti, kokias funkcijas turi atlikti kiekviena sistemos sudėtinė dalis tam, kad visa socialinė sistema būtų funkcionali, naudoja AGIL schemą, apimančią keturis funkcinius imperatyvus: adaptaciją (A), tikslo siekimą (G), integraciją (I) ir latenciją, arba modelių palaikymą (L) (žr. 1 pav.).

1 pav. AGIL schema, remiantis T. Parsonsu (šaltinis: Wagner, 2003)

Tiriant nevyriausybines organizacijas, veikiančias socialinės gerovės srityje, AGIL schema gali būti interpretuojama taip: priklausomai nuo valstybės kaip visas struktūrinės dalis vienijančios sistemos ekonomikos (A) yra nustatomi politiniai siekiai ir tikslai (G), garantuojantys arba turintys tendenciją užtikrinti socialinę visų piliečių gerovę, įgyvendinant suformuotas priemones arba priimtus bei patvirtintus sprendimus (I) sistemos funkcionalumui išlaikyti. Būtent nevyriausybines organizacijas gauna užduotį arba vaidmenį tam tikrą kiekį aptartų priemonių įgyvendinti ir dalyvauti jas kuriant. Galiausiai išskyla būtinybę paremti visos sistemos motyvaciją laikytis tam tikrų vertybių, principų ir normų (L), kad būtų išvengta staigių sistemos pokyčių, su kuriais ji nėra pajėgi susidoroti. Šioje situacijoje nevyriausybinių organizacijų, kaip vienos iš sistemos funkcinių sudedamųjų dalių, vaidmuo svarbus, kadangi jos į savo veiklą integruoja vertybes, principus, nuostatas, kuriomis siekia išlaikyti pastovumą, pusiausvyrą visuomenėje (per NVO teikiamas

paslaugas), integruodamos asmenų poreikius ir prioritetus į institucionalizuotą veiklą arba kultūrą, kuri visuotinai pripažįstama kaip socialinė gerovė ir padeda palaikyti pusiausvyrą socialinėje sistemoje (Adomaitienė, Samsonienė, 2003).

Nė vienas iš minėtų funkcinių imperatyvų, kaip galima matyti 1 pav., nėra atskiras ar veikiantis individualiai. Kiekvienas iš jų daro įtaką kitiems imperatyvams ir lygiai taip pat pats yra veikiamas kitų. Vadinasi, atsiradus disfunkcijai viename iš funkcinių imperatyvų, su nefunkcionavimu, disfunkcija susidurs ir kitas imperatyvas. Tarkime, ekonominėje sistemoje disfunkcija persiduos ir į kitus imperatyvus: nevyriausybines organizacijas pristinga išteklių vykdyti kokybišką ir poreikius atitinkančią veiklą, visuomenės nariai susiduria su nepritekliais, skurdu, kitomis socialinėmis problemomis, kurių savarankiškai neįstengia įveikti. Nevyriausybines organizacijas, neįstengiančios patenkinti socialinei gerovei užtikrinti padidėjusios paslaugų pasiūlos, taps nefunkciona-

lios ir tai sukels disfunkciją, pasireiškiančią galbūt benamių, savižudybių, nusikaltimų skaičiaus padidėjimu ir pan. problemomis, kurios savo ruožtu veiks disfunkciškai kultūrą, moralines normas ir vertybes, valstybės ekonomiką, socialinę integraciją ir t. t.

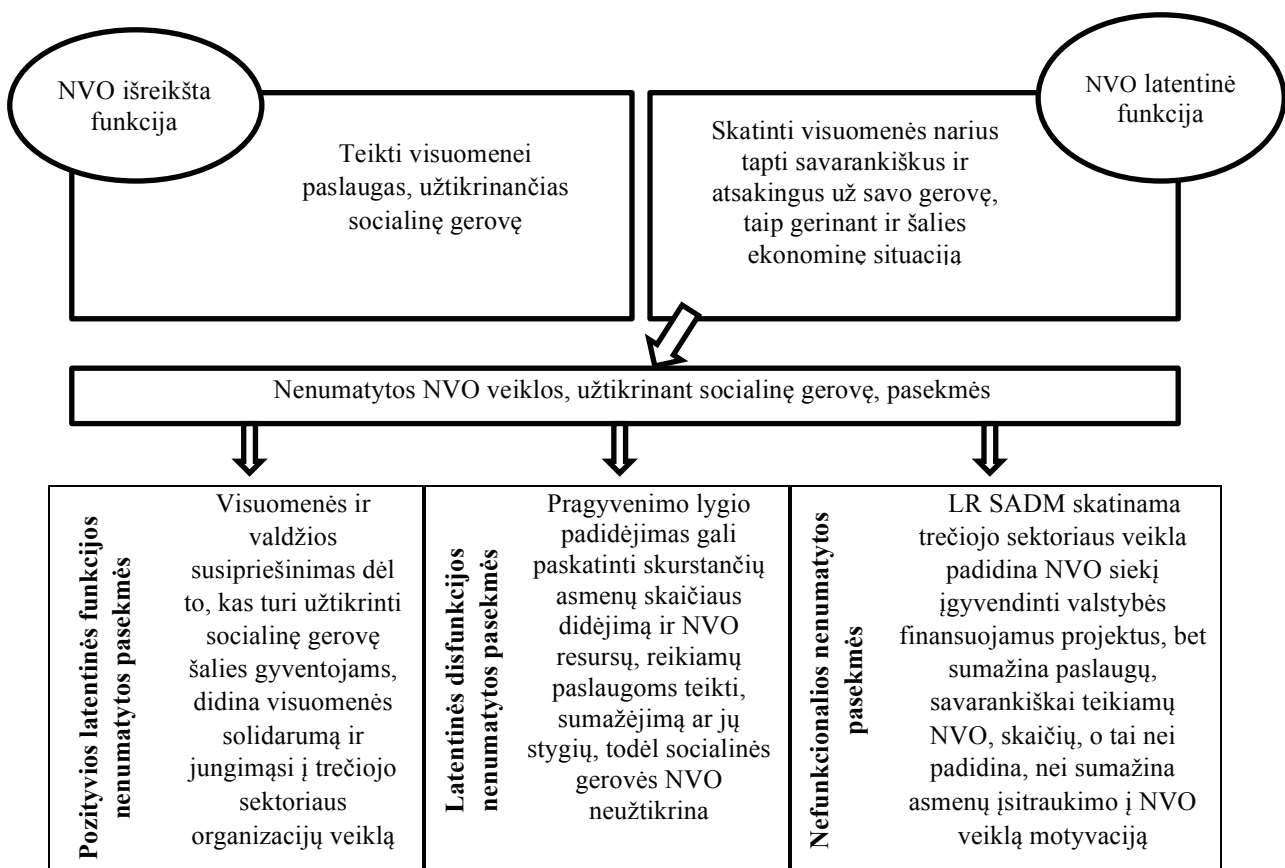
Kiek kitaip disfunkcionalumą traktavo R. Mertonas. Jo teigimu, sistemos dalys, vykdydamos savo funkciją, gali ne tik išlaikyti socialinę sistemą kaip teigiamai funkcionuojantį vienetą, bet gali sukelti „ir neigiamų pasekmių“ (Leonavičius, 2005, p. 175). Tarkime, nevyriausybines organizacijas, teikdamos paslaugas, užtikrinančias socialinę gerovę, jas teikia pigiai ir santykinai greitai laiko atžvilgiu, palyginti su valstybinio ar privačiu sektoriais. Tačiau tokia NVO veikla gali būti traktuojama kaip iškraipanti konkurenciją ir atimanti galimybę privaçiam sektoriui uždirbti pelno, o valstybės sektoriui sukurianti galimybę prarasti monopolį socialinės gerovės paslaugų teikimo srityje. To nenumatė T. Parsonsas.

R. Mertonas, plėtodamas funkcionalumo sampratą, pasiūlo gana reikšmingas ir iškalbingas, labai derančias prie trečiojo sektoriaus organizacijų analizės sąvokas: *išreikšta* funkcija ir *latentinė* (paslėpta) funkcija. Pastaroji savo ruožtu susijusi su *nenumatytų pasekmių* sąvoka, skaidoma į tris skirtingus tipus:

- a) pozityvios latentinės funkcijos nenumatytos pasekmės, atsirandančios, susiformuojančios suplanuotoje sistemoje;
- b) latentinės disfunkcijos nenumatytos pasekmės;
- c) neatliekančios (nefunkcionalios) funkcijos nenumatytos pasekmės, kurios yra „irelevantiškos esamai sistemai“ (Leonavičius, 2005, p. 176) (žr. 2 pav.).

Pateiktame paveiksle galima matyti, kaip atskleidžia išreikšta ir latentinė funkcijos bei iš pastarosios išplaukiančios kelių tipų pasekmės, pritaikius tai trečiojo sektoriaus organizacijų veiklai.

R. Mertonas, skirtingai nuo T. Parsonso, pastebi ir tai, kad tam tikra struktūra, būdama disfunkcionali bendroje sistemoje, gali išlikti ir būti netgi pakankamai gyvybinga, nes pasireiškė itin funkcionaliai tam tikroje specifinėje, konkrečioje „socialinės sistemos dalyje“ (Leonavičius, 2005, p. 176), t. y. jei nevyriausybines organizacijas visos drauge šalies kaip visumos kontekste atrodo ar net yra nefunkcionalios arba per silpnai funkcionuojančios, tai atskirės, susiduriančios su įvairiomis socialinėmis ar kitomis problemomis grupės (sistemos dalyje) gyvenime NVO veikla bus pakankamai funkcionali, nes užtikrins saugumą, tam tikrų resursų, paslaugų gavimą ir pan.

2 pav. Išreikštos ir latentinės funkcijų schema

Taigi, nepaisant to, kad struktūrinis funkcionalizmas dėl XX amžiuje pradėjusių sparčiai rutuliotis visuomenės kaitą lėmusių įvykių, socialinių judėjimų tapo nebe toks parankus tirti ir analizuoti, aiškinti visuomenę, jos pokyčius, šios paradigmos svarba sociologijai yra reikšminga ir nekvestionuojama, kadangi struktūrinis funkcionalizmas inspiravo kitų, net visiškai jai priešingų paradigmu atsiradimą, pavyzdžiui, konflikto teorijos. Be to, struktūrinis funkcionalizmas leidžia pažvelgti į visuomenę tarsi iš viršaus, struktūruotai sudėliodamas funkcijas ir disfunkcijas į simbolinius rėmus, taip atskleidžiamas tarsi dvi visuomenės pusės: tobulą ir siektiną bei netobulą ir problematišką. Toks kraštutinumų vaizdas leidžia išryškinti trūkumus ir struktūruotai identifikuoti tam tikras jos ydas. Vis dėlto šiuolaikinės visuomenės tirti remiantis tik struktūriniu funkcionalizmu negalima, nes visuomenė yra pernelyg dinamiška ir per stipriai individualizuota.

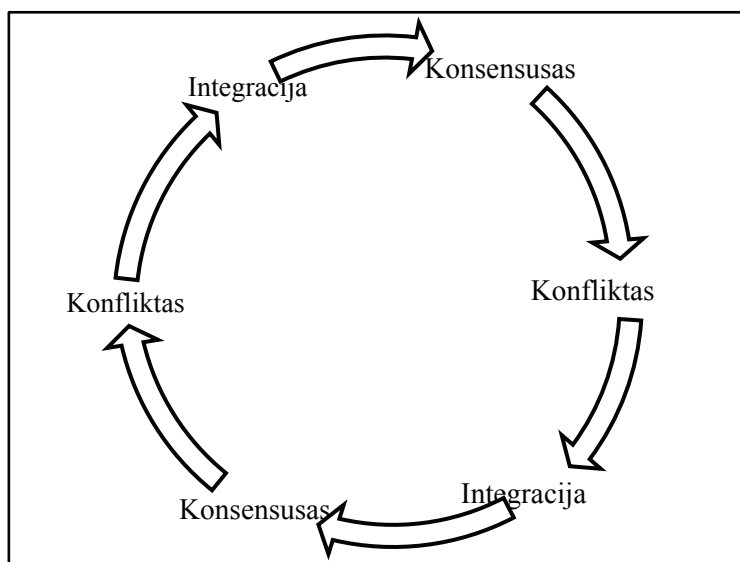
2. Socialinio konflikto teorijos: trijų sektorių konfliktas dėl valdžios ir dominavimo užtikrinant socialinę gerovę

Socialinio konflikto teorijos – tai dar vienas makrolygmens požiūris į visuomenę, jos analizavimo, tyrinėjimo būdas. V. Dumbliausko (1999) teigimu, šios paradigmos autoriai į visuomenę žvelgia „kaip į

nuolatinį įvairių socialinių grupių konfliktą“, lemiantį visuomenės pokyčius (p. 7). Minėtos paradigmos šalininkus domina interesų priešinimas ir konfliktai, o ne bendros vertybės.

Tolesnei temai analizei socialinio konflikto teorija pasirinkta ne atsitiktinai, o siekiant pažvelgti į objektą ir tyrinėjamą problemą įvairiapusiškai, kadangi struktūrinis funkcionalizmas ir socialinio konflikto teorijos, pasak R. Collinso (Collins, 1994, cit. Leonavičius, 2005), yra dvi „to paties medalio“ pusės (p. 191). Todėl, aptarus nevyriausybinės organizacijos kaip funkcionaliai veikiančią struktūrą ir vengiančią konflikto bei staigios kaitos, siekiančią integracijos bei solidarumo, darnos, sutarimo, toliau svarbu į tą patį objektą pažvelgti atvirkščiai: kaip konfliktus inicijuojančią struktūrą, tokiu būdu siekiančią visuomenės atsinaujinimo ir per tai užtikrinančią socialinę gerovę.

Pasak R. G. Dahrendorfo, konfliktą lemia prieš tai buvęs konsensusas. Po konflikto vėl eina sutarimas, integracija, kurie toliau ir vėl gali virsti konfliktu (žr. 3 pav.). Taip vyksta todėl, kad visuomenėje egzistuojančių sudėtinių jos dalių, struktūrų veikla yra pagrįsta valdžios pasiskirstymu, t. y. turintieji valdžią įvairiais būdais siekia sau naudą iš valdžios neturinčiųjų ar disponuojančiųjų itin silpna valdžia (Pruskus, 2003).

3 pav. Konflikto ir konsensuso santykis (pagal R. Dahrendorfą)

Analizuojamos temos atveju valdžia, kaip galios vaidmenį turinti struktūros dalis, daro įtaką tam, kad būtų apsispręsta, o po to visuotinai priimtas, t. y. teisiškai legituotas, tam tikras sutarimas, kas valstybėje yra laikoma socialine gerove ir kokį vaidmenį vaidins valstybė, nevyriausybinių organizacijų ar net privatus sektorius, kad legituoto nutarimo būtų

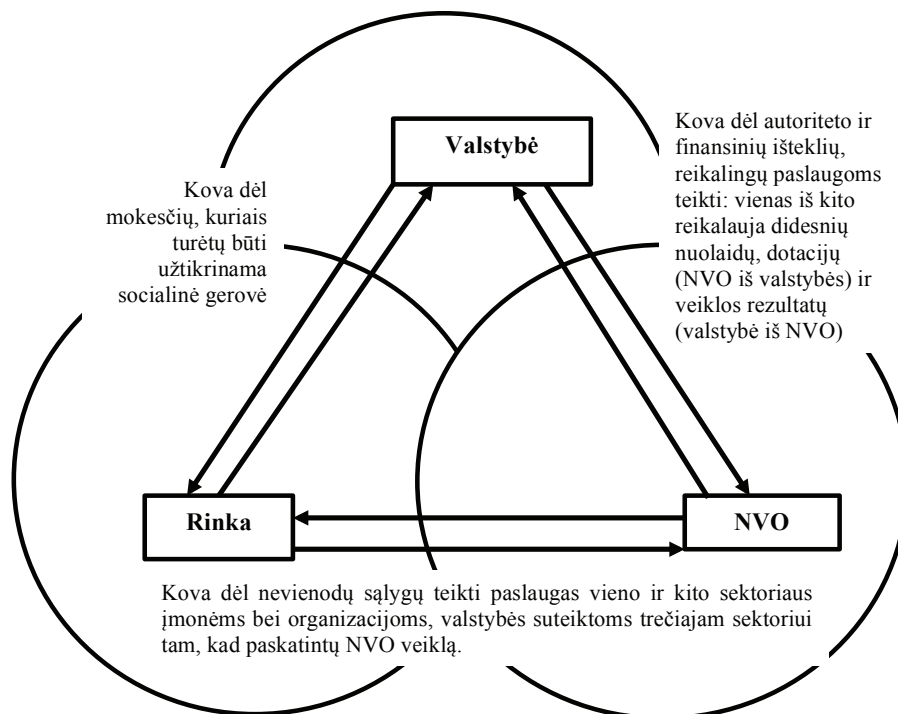
laikomasi. Valstybė šiuo atveju siekia dominuoti ir tam tikra prasme vykdyti jai „pavaldžių grupių kontrolę“ (Leonavičius, 2005, p. 192). Tačiau, kadangi neįmanoma nuolat išlaikyti galią ir kontrolę vienos grupės rankose, ką ir siekia įrodyti socialinio konflikto šalininkai, tai tarp visuomenės grupių vyksta nuolatinė kova ir konkurencija dėl valdžios ir autoriteto

įtvirtinimo, siekiant objektyvių interesų. Pastarieji, R. G. Dahrendorfo manymu, gali būti paslėpti arba išreikšti (Leonavičius, 2005). Prisiminus anksčiau aptartą R. Mertonio išreikštos ir latentinės funkcijos schemą (žr. 2 pav.), galima pastebėti, kad R. G. Dahrendorfo interesų klasifikacija turi tam tikrų bendrų bruožų. Tarkime, *išreikštas* nevyriausybiinių organizacijų *interesas* užtikrinti piliečiams socialinę gerovę ir lanksčiau nei valstybė teikti jiems socialines paslaugas gali turėti ir neįsisąmonintą lūkestį, arba *paslėptą interesą*, pritraukti paslaugoms teikti reikalingų lėšų ir sudaryti konkurenciją tiek valstybei, tiek privačiam sektoriui, tuo pat metu plečiant organizacijos veiklą.

Perkeliant NVO veiklą socialinės gerovės srityje į socialinio konflikto teorijas, galima aiškiai matyti vykstančią konkurenciją dėl autoriteto ir galios. Tai pasireiškia įvairių NVO organizuojamų akcijų,

protestų, reikalavimų valdžiai būdu ir verčia valstybės institucijas peržvelgti savo nuostatas, keisti vaidmenį, metodus, priemones gerovės užtikrinimo srityje. Konfliktas tarp trijų sektorių – valstybės, trečiojo sektoriaus ir rinkos, remiantis šia paradigma, yra neišvengiamas:

- NVO ir valstybė kovoja dėl autoriteto ir finansinių išteklių, reikalingų paslaugoms teikti, viena iš kitos reikalauja didesnių nuolaidų, dotacijų (NVO iš valstybės) ir veiklos rezultatų (valstybė iš NVO);
- rinka ir valstybė rungtis dėl mokesčių, kuriais turėtų būti užtikrinama socialinė gerovė;
- rinka ir NVO konkuruoja dėl valstybės suteiktų nevienodų (NVO atveju – lengvatinių) sąlygų teikti paslaugas kitų sektorių įmonėms ir organizacijoms, o tai padeda NVO gyvuoti ir vykdyti numatytą veiklą.

4 pav. Sektorių konflikto kryptys

Tačiau būtent konkurencinėje kovoje dėl sektorių autoriteto, galios (ekonominės, socialinės ir kt.) vyksta pokyčiai visoje visuomenėje, kuriuos kitas socialinio konflikto teorijos šalininkas L. Coseris traktuoja kaip neišvengiamą visuomenės gyvenimo ir gyvavimo produktą, padedantį ją (visuomenę) integruoti ir stabilizuoti, keisti, aptinkant įtampą keičiančias struktūras ar procesus (Coser, 1957; Tidikis, 2003; Leonavičius, 2005). Pavyzdžiui, kilęs visuomenėje nepasitenkinimas (konfliktas) dėl prekybos centrų išmetamų produktų inspiravo trečiąjį sektorių siekti, jog besibaigiančio galiojimo, tačiau kokybiškas maistas būtų ne išmetamas, o paaukojamas organizacijoms, besirūpinančioms vargšų maitinimu.

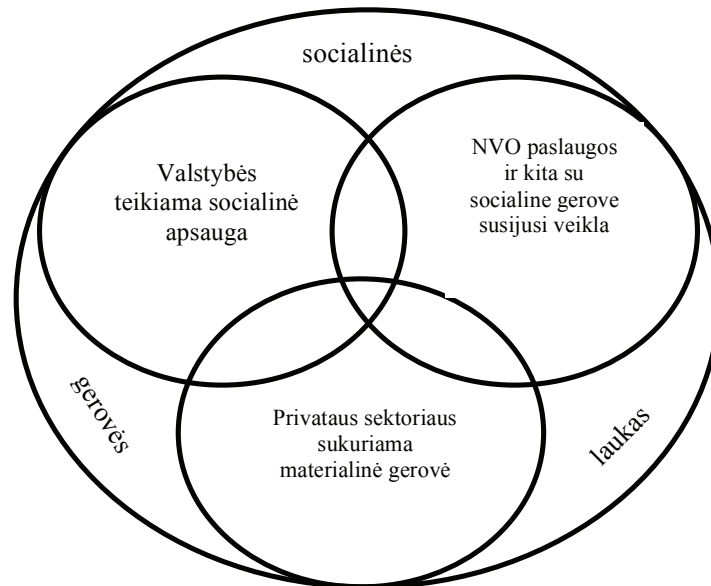
Taigi, socialinio konflikto paradigma leidžia kitu aspektu nei struktūrinio funkcionalizmo teorija pažvelgti į visuomenę ir joje vykstančius procesus, ypač – struktūriškai identifikuoti konkuruojančias puses ir intuityviai daryti prielaidas dėl konkurencijos priežasčių, t. y. nustatyti, dėl kokios galios ir kokio autoriteto yra konkuruojama.

3. Socialinės gerovės laukas: trečiojo sektoriaus konkurencinė kova dėl galios su valstybinio ir privačiu sektoriais

P. Bourdieu teorija, skirtingai nei dvi anksčiau aptartos paradigmos, sujungia tai, kas yra subjekty-

vu ir kas yra objektyvu, tai, kas yra priskiriama makrolygmeniui, ir tai, kas priskiriama mikrolygmeniui arba veiksmo teorijoms. Lauko teorija tiriant socialinę gerovę yra parankesnė nei kitos anksčiau aptartos priemonės, kadangi ja naudojantis galima fiksuoti lauko struktūrą, veikėjus, jų daromą įtaką lauke, t. y. stebėti tiek „objektyviai susiformavusius santykius“, tiek ir galios pasireiškimą tų santykių perkonstravimo, kaitos procese (Donauskaitė, 2010, p. 54).

Socialinės gerovės laukas nėra vienalytis ir egzistuojantis nepriklausomai nuo kitų laukų. Jame telpa keletas kitų gana didelių ir svarbių socialinei gerovei užtikrinti laukų: valstybinės socialinės apsaugos laukas (agentas – valstybinis sektorius), nevyriausybinų organizacijų veiklos laukas (agentas – trečiasis sektorius) ir rinkos (agentas – privatus sektorius) laukas.

5 pav. Socialinės gerovės lauko schema

Minėti trys laukai tarpusavyje susiję, dengia vienas kitą savo funkcijomis tam tikrais aspektais, tarp laukų veikiantys agentai ne visuomet yra tik vieno kurio nors iš sektorių atstovai, egzistuoja ir tam tikrų hibridinių organizacijų, pasižyminčių kelių sektorių veikimo principais, pavyzdžiui, viešojo įstaiga gali būti ir biudžetinė, ir nevyriausybinė; arba socialinė įmonė – atsiduria tarp trečiojo ir privataus sektorių. Toks nevienalytiškumas ir jau minėtas ankstesniame skyriuje galios siekio poreikis sudaro sąlygas konkuruoti šiems sektoriams ir po sektoriais glūdintiems agentams, t. y. asmenims, atstovaujantiems įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms.

Lauku minėtas autorius vadina ryšių sistemą, veikiančią „pagal savitą logiką ir taisykles“ (Jakonytė, 2005, p. 4). Tai – „objektyvių santykių tarp pozicijų“ tinklas ar išsidėstymas (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 131), arba santykiai „tarp individualių ir institucinių veikėjų“, objektyviai egzistuojantys kaip struktūra, nepriklausanti nuo individų sąmonės ar individualios valios. Santykiai yra plėtojami, vystomi „pagal objektyviai nusistovėjusias taisykles“ (Donauskaitė, 2010, p. 55). Laukas prilyginamas ir žaidimui, kai rungtyniaujama dėl laimėjimo (Bourdieu, Wacquant, 2003). Tai tam tikri santykiniai rėmai, kuriais apibrėžiama socialinių agentų veiklos erdvė. Joje

pagal taisykles „žaisdami“ ir įgydami galios, individualūs žaidėjai (agentai) gali keisti pačias struktūras, jų vaidmenį.

Svarbus aspektas, leidžiantis lauką traktuoti kaip tokį, – jo vidinė struktūra ir funkcionavimo logika, t. y. laukas turi „dominuojančiuosius ir tuos, kuriems dominuojama“, be to, kiekviename lauke „vyksta kovos dėl uzurpacijos ir atsiskyrimo, visi turi savo reprodukcijos mechanizmus ir t. t.“ (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 141). Kiekviename lauke, kaip ir socialinės gerovės lauke, egzistuoja pozicijos, priklausančios nuo istorinių sąlygų, laikotarpio, kapitalų ir kitų svarbių faktorių, apibrėžiamos kaip objektyvios, istoriškai susiformavusios viešosios erdvės sistemos, susiklostę ryšiai (Wacquant, 2004; Česnuitytė, 2008). Arba, kaip teigia D. Donauskaitė (2010), socialinės erdvės hierarchinės sistemos. Tokios struktūros objektyviai egzistuojamos ir lemia „individualių ar institucinių veikėjų veiksmus“ (p. 55), t. y. požiūrį į tai, kas yra socialinė gerovė, kaip ji matuojama, kiek įkainojama ir kam pavesta įgyvendinti bei užtikrinti visuomenėje tokią gerovę. Lauke veikia socialiniai agentai, siekiantys „galios ir dominavimo maksimumo“ socialinės gerovės lauke ir tam pasitelkiantys specifines kapitalo (galios) formas, veiksmų logiką, net sukauptą istoriją. Visų agentų dalyvavimas lauke

išreiškia specifinius interesus, besiskiriančius tarpusavyje priklausomai nuo dalyvaujančiojo pozicijos (dominuojantysis ar dominuojamasis) „ir nuo kiekvieną iš dalyvių į šią poziciją vedusios trajektorijos“ (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 154). Svarbiausias veikėjas (agentas) šiuo požiūriu Lietuvoje yra valstybė, diktuojanti anksčiau minėtus aspektus, – ji traktuojama kaip dominuojančioji pusė gerovės lauke. Dominuojamieji – visi asmenys, tos gerovės neturintys, bet norintys turėti. Nevyriausybinės organizacijos Lietuvoje taip pat kol kas gali būti traktuojamos kaip dominuojamosios, nes vykdo veiklą, ją derina prie valdžios finansuojamų projektų.

P. Bourdieu išskiria tris pagrindines kapitalo rūšis: ekonominę (efektyviausia kapitalo forma, nes nesunkiai gali pavirsti kitomis kapitalo formomis), kultūrinę ir socialinę. Šios kapitalo rūšys „atspindi pagrindinius <...> konkurencingumo veiksnius“ (Sociali sociologija, 2010). Prie jų dar pridodamas simbolinis kapitalas, kuriuo tampa bet kuri iš minėtų pagrindinių kapitalo rūšių ir kuris suvokiamas bei pripažįstamas kaip dominuojantysis kapitalas (Bourdieu, 1989). Ekonominis kapitalas gali lemti nevyriausybinių organizacijų teikiamų paslaugų didesnę pasiūlą ir geresnę jų kokybę, taip pat ir paties sektoriaus kokybinę plėtrą. Valstybei didesnis ekonominis kapitalas leistų dominuoti socialinės gerovės srityje dėl jos teikiamos socialinės paramos piliečiams, o šiems būtų mažiau reikalingos NVO paslaugos ir šio sektoriaus parama. Ekonominis kapitalas privačiame sektoriuje galėtų sudaryti galimybes sukurti darbo vietų, mokėti darbuotojams juos tenkinančius atlyginimus, dėl ko sumažėtų ir NVO, ir valstybės galia socialinės gerovės srityje, kadangi individai būtų aprūpinti iš savo pačių uždirbamų pajamų. Tačiau itin padidėjęs ekonominis kapitalas vieno agento rankose suteiktų jam dominuojančiojo statusą, įgalinantį diktuoti sąlygas dominuojamiesiems ir socialinės gerovės supratimą bei sąlygas keisti vienašališkai. Išsklaidytas ir skirtingas kapitalas sudaro prielaidas imtis veiksmo, konkurencinės kovos, interesų siekio pasitelkiant savo patirtį, istoriją bei išmanymą, užimamą poziciją socialinės gerovės lauke.

Kultūrinis (arba *informacinis* – Bourdieu, Wacquant, 2003) kapitalas, kuriam priskiriamas „kultūriškai aprobuotas skonis ir vartojimo įpročiai, išsilavinimas, vartojamos kalbėjimo formos“ (Leonavičius, 2005, p. 377), socialinės gerovės lauke yra ne mažiau svarbus nei ekonominis, nes gali padėti sukurti programų, paslaugų, įvertinti jų poreikį, nustatyti tiksliausias sritis, kur reikia veikti valstybei, NVO ar privačiam sektoriui. Nuo kultūrinio kapitalo priklausoma ne tik darbo vietų ar reikiamų paslaugų, teisinės bazės sukūrimas, bet ir valstybės ekonominė situacija (mokesčių mokėjimas arba slėpimas, galimybė gauti gerai mokamą darbą ar tik nekvalifikuotą, galimy-

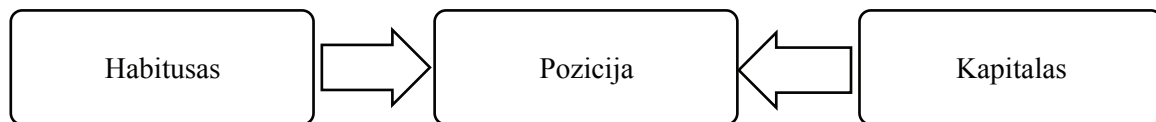
bė dirbti tarptautinėje kompanijoje arba savo verslo vystymas, filantropijos mastai ir savanoriškos veiklos aktyvumas ir t. t.). Plėtojant mintį apie kultūrinį kapitalą, svarbu akcentuoti, kad P. Bourdieu kalbą laiko svarbiu dominavimo lauke įrankiu. Todėl NVO, pasitelkusios profesionalus, autoritetingus visuomenėje asmenis ir naudodamosi jų kalba reiškiamomis pozicijomis, siūlymais, gali daryti įtaką ir dominuoti organizacijai svarbiose srityse. Pavyzdžiui, G. Jaunius, veddamas laidas „Marijos radijo“ stotyje, savo autoritetu pritraukia klausytojų ir taip padidina simbolinį šios organizacijos kapitalą.

Socialinis kapitalas socialinės gerovės kontekste apibrėžia vidinius ir išorinius socialinius tinklus, arba, kaip teigia pats P. Bourdieu, tai yra „visi faktiniai ar virtualūs ištekliai, kurie atitenka individui arba grupei, priklausantiems daugiau ar mažiau institucionalizuotų tarpusavio pažinimo ir pripažinimo santykių tinklui“ (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 156). Kitaip tariant, socialinis kapitalas – tai asmens gyvenime, veikloje naudojamas socialinių santykių ir ryšių tinklas. Šis kapitalas, siekiant užtikrinti gerovę, yra itin pageidaujamas trečiojo sektoriaus organizacijų veikloje kaip savanoriškai veikiantis žmogiškasis profesionalų ir altruistų desantas, disponuojantis tiek ekonominiu, tiek ir kultūriniu kapitalu, kuris, sėkmingai veikiant NVO, nesunkiai pavirsta simboliu kapitalu. Šios rūšies kapitalu trečiasis sektorius siekia užmaskuoti valstybės institucijų, kaip dominuojančiosios klasės, ekonominę dominavimą ir primesti „teisingą“ NVO sukurtą socialinės gerovės suvokimą, apibrėžimą. Tačiau, jei turėsime omenyje tai, jog vis dėlto didžioji dalis NVO lėšų pasiekia jas per valstybės vykdomą projektinį finansavimą (Vorevičienė, Butkevičienė, 2015), tai ekonomiškai socialinės gerovės užtikrinimo srityje greičiausiai dominuoja valstybė. Kita vertus, socialinės gerovės apibrėžtį valstybėje legitimuoja valdžia, o NVO, būdamos finansiškai bent iš dalies priklausomos nuo valstybės dotacijų ir paramos, turi vykdyti veiklą, remdamosi oficialiai įteisinta gerovės samprata. Pasikeitus ekonominiam kapitalui, NVO galėtų daryti (o pastaruoju metu jau pamažu pasitaiko tokių iniciatyvų) įtaką apibrėžimo pakeitimui ir jo pritaikymui ne tik atsižvelgiant į skurdžiausių, komplikuočiausių visuomenės grupių poreikius, bet ir į socialinės gerovės sukūrimą ir jos užtikrinimą vertinant būsimų kartų poreikių kontekste.

Ne mažiau svarbi už kitas sąvokas yra ir dar viena – *habitusas*. Sąvoka apibrėžiama įvairiai: kaip socialinio pasaulio internalizavimas, lemiantis supratimą apie tai, „kas priimtina vienoje ar kitoje situacijoje“ (Leonavičius, 2005, p. 376); kaip „socializuotas subjektyvumas“, paaiškinamas kaip individualūs, asmeniški, subjektyvūs dalykai, reiškiniai, kultūros bruožai ir t. t. gali būti socialūs ir kolektyviniai (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 164). Dar vienas šios

sąvokos paaiškinimas, remiantis P. Bourdieu (1989), yra savo vietos, pozicijos lauke suvokimas, kurį lemia disponuojamas kapitalas. Tai jungiamoji grandis tarp lauko ir kapitalo. Priklausomai nuo agento disponuojamo kapitalo dydžio, jo rūšies, skirtingos bus ir jo socialinės gerovės kūrimo strategijos, lūkesčiai, prioritetai. Nevyriausybinių organizacijų, nepriklausoma nuo valstybės paramos, savarankiškai gebanti užsitikrinti ekonominį kapitalą, įstengs pritraukti ir kokybišku kultūrinį kapitalu pasižymintį socialinį

kapitalą. O visa tai sujungus, NVO (kaip agentas), suvokdama savo vietą, vaidmenį ir galią socialinės gerovės lauke, gali daryti didelę įtaką valstybei ir dalyvauti priimant politinius sprendimus, susijusius su gerove, įteisinimą priemonių, paslaugų, reikalingų šalies piliečių lūkesčiams, susijusiems su socialine gerove, pateisinti. Taigi, agentas socialiniame lauke užima tokią poziciją, kuri priklauso nuo jo habituso ir kurią apibrėžia arba lemia kapitalas (žr. 6 pav.).

6 pav. Habituso ir kapitalo įtaka pozicijai

Habitusas, kaip teigia pats P. Bourdieu, yra sąvoka, paaiškinanti agentų socialiniame lauke elgesį, veiklą, determinuojamą jų (agentų) sukauptos istorijos ir patirties bei galios santykių lauke. Šiuo aspektu žvelgiant į NVO vaidmenį socialinės gerovės lauke istoriškai galima įvertinti jų vystymąsi ir, atskleidžiant sukauptą patirtį per empirinį tyrimą, atsakyti į klausimus, kokį vaidmenį NVO vaidina šiame lauke ir kaip yra pasiskirsčiusios galios, kur link jos slenka?

Habitusas socialinės gerovės lauke šios srities tyrinėtojų vadinamas gerovės arba globos habitusu (Ly, 2014; Hirvonen, 2014). Tai reiškia, jog agentai, veikiantys minėtame lauke ir atstovaujantys nevyriausybiniam sektoriui, pasitelkę socializaciją, internalizavo supratimą apie tai, kad reikia ir yra normalu pasirūpinti tais, kurie patys to padaryti negali, nesugeba, todėl agentai, pasitelkę kapitalą, siekia gerinti, užtikrinti socialinę gerovę ir sustiprinti savo pozicijas jos lauke. Tikėtina, kad būtent dėl internalizuoto gerovės ir (arba) globos habituso šiame sektoriuje taip gausu socialinių darbuotojų, psichologų, pedagogų. Pastarųjų profesinis habitusas iš esmės yra itin glaudžiai susijęs su globa, slauga, užuojauta, pagalba, empatija.

Apibendrinant reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog bet kurio kapitalo vertę apibrėžia ne to kapitalo prieinamumas absoliučiai visiems visuomenės nariams, bet atvirkščiai – jo stygius. Kapitalo trūkumas, ribotumas paverčia jį pageidaujama dalyku, o susiejus su ekonominiu kapitalu – ir ypač siektinu, vadinasi, simboliniu (Matonytė, 2004). Todėl kova dėl galios socialinės gerovės lauke – nuolatinis procesas, kuriam vystantis, priklausomai nuo įvairių kapitalų pasiskirstymo, gali keistis agentai, jų galia, vaidmuo ir net vieta, iš kur agentai veikia socialinės gerovės lauke, tapdami dominuojančiais arba dominuojamaisiais agentais. Galios santykiams ir persikonstravimui įtakos turi ir agentų, ateinančių į socialinės gerovės

lauką ar išeinančių iš jo, bei jų veiklos intensyvumas pagal suformuotą socializacijos metu habitusą.

Išvados

1. Struktūrinis funkcionalizmas leidžia pažvelgti į visuomenę, jos socialinę gerovę ir nevyriausybinių organizacijų funkcijas kaip į visumą. NVO, remiantis struktūriniu funkcionalizmu, atlieka visuomenės telkėjo, solidarumo skatintojo vaidmenį, užpildo valstybės paliktas spragas socialinės gerovės srityje, kad būtų išvengta disfunkcionalumo, konfliktų bendroje struktūroje ir kad būtų įgyvendinta socialinė gerovė, atitinkanti bendrai sutartas normas, vertybes. Tai – pozityvių kraštutinumų paradigma, kuriai šiuolaikinė visuomenė yra pernelyg dinamiška ir per stipriai individualizuota.
2. Socialinio konflikto paradigma leidžia kitu aspektu nei struktūrinio funkcionalizmo teorija pažvelgti į visuomenę ir joje vykstančius procesus, ypač – struktūriškai identifikuoti konkuruojančias puses ir intuityviai daryti prielaidas dėl konkurencijos priežasčių, t. y. nustatyti, dėl kokios galios ir kokio autoriteto yra konkuruojama, tačiau be funkcionalumo sampratos sudėtinga apibrėžti, kas yra nefunkcionalu, todėl socialinio konflikto paradigma dera su struktūrinio funkcionalizmo teorija, kartu nederėdama su gana sudėtinga šių laikų visuomene ir greitai kintančiais jos poreikiais, vertybėmis, požiūriais.
3. Socialinės gerovės lauke susikerta visų trijų visuomenės sektorių – valstybės, rinkos, trečiojo sektoriaus – interesai, todėl kova dėl galios jame – nuolatinis procesas, kuriam vystantis, priklausomai nuo įvairių kapitalų – socialinio, ekonominio, kultūrinio – pasiskirstymo, gali keistis agentai, jų galia, vaidmuo ir net vieta, iš kur agen-

tai veikia socialinę piliečių gerovę, keisdami savo padėtį iš dominuojančiųjų į dominuojamuosius ar atvirkščiai.

Literatūra

- Adomaitienė R., 2000, Neįgaliųjų sporto sociologiniai aspektai. *Sociologija: praeitis, dabartis, perspektyvos: mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas.
- Adomaitienė R., Samsonienė L., 2003, Europos neįgaliųjų socialinė politika ir nacionalinis identitetas: iššūkis Lietuvos neįgaliųjų socialinės politikos vyksmui ir mistifikacijai. *Europos Sąjunga – 2004: iššūkiai, procesai ir Europos studijos*. P. 17–23.
- Bileišis M., 2010, Viešosios politikos įgyvendinimas ir interesų grupės. Red. V. Smalskys, *Viešasis valdymas*. P. 164–179. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Bourdieu P., 1989, Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*. 7 (1). P. 14–25.
- Bourdieu P., Wacquant L., 2003, *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.
- Brown K. M., Kenny S., Turner B. S., 2002, A Basis for Association? The Role of Third Sector Welfare Organisations. *Community, Work & Family*. 5 (2). P. 159–180. Prieiga per internetą: <<http://doi.org/10.1080/13668800220146355>>. [Žiūrėta 2016 04 04].
- Bučaitė J., Ambotaitė-Mazeliauskienė I., 2005, Instituciniai tinklai ir socialinis pasitikėjimas savivaldybės ir nevyriausybinų organizacijų sąveikoje. *Viešoji politika ir administravimas*. 13. P. 74–82.
- Chandler A., 2011, Nationalism and Social Welfare in the post Soviet Context. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 39 (1). P. 55–75.
- Coser L., 1957, Social Conflict and the Theory of Social Change. *The British Journal of Sociology*. 8 (3). P. 197–207. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/586859>>. [Žiūrėta 2016 04 04].
- Cuff E. C., Sharrock W. W., Francis D. W., 1998, *Consensus and conflicts. In Perspectives in sociology (forth edition)*. London and New York. P. 87–114.
- Česnuitytė V., 2008, Matrimonialinės elgsenos strategijos šiandieninėje Lietuvoje: atspindys žiniasklaidoje. *Socialinis darbas*. 7 (2). P. 35–43.
- Donauskaitė D., 2010, Politikos žurnalistika. Lietuvos žiniasklaidos elito nuomonių analizė. *Žurnalistikos tyrimai*. 3. P. 53–78.
- Dumbliauskas V., 1999, *Sociologija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/15259.pdf>>. [Žiūrėta 2016 03 24].
- Grabauskas G., 2007 m. gegužės 9 d., *Ar Lietuva bus socialinės gerovės valstybė?* Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2007/05/09/poz_02.html>. [Žiūrėta 2016 03 13].
- Hirvonen H., 2014, Habitus and Care. Investigating Welfare Service Workers' Agency. *Academic dissertation. University of Jyväskylä*. Prieiga per internetą: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43315/978-951-39-5663-9.pdf?sequence=1>>.
- Jakonytė L., 2005, Pierre'o Bourdieu literatūros sociologija. *Literatūra*. 47 (1). P. 1–16.
- Janušauskaitė G., 2008, Gyvenimo kokybės tyrimai: problemos ir galimybės. *Filosofija. Sociologija*. 19 (4). P. 34–44.
- Jokubaitis A., Norkus Z., 2006, Socialinės gerovės koncepcijos ir pilietybės rentą kaip viešosios politikos orientyrai. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2. P. 5–36.
- Kėrytė Ž., 2010, Pilietiškumo konstravimas globalumo kontekste: NVO vaidmens kaita Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*. 1 (1). P. 67–83.
- Leonavičius V., Kėrytė Ž., 2014, Lietuvos psichosocialines paslaugas teikiančių NVO socialinio ir ekonominio matmens daroma. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 1 (34). P. 186–204.
- Leonavičius V., 2005, Struktūrinis funkcionalizmas. V. Leonavičius, Z. Norkus ir A. Tereškinas, *Sociologijos teorijos*. P. 160–181. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Lu S., Lin Y.-T., Vikse J. H., Huang C.-C., 2013, Effectiveness of social welfare programmes on poverty reduction and income inequality in China. *Journal of Asian Public Policy*. 6 (3). P. 277–291. Prieiga per internetą: <<http://doi.org/10.1080/17516234.2013.850226>>.
- Matonytė I., 2004, Socialinis kapitalas: nuo mokslinių tyrimo perspektyvų prie empirinių pastebėjimų. Gero valdymo klausimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 1. P. 22–37.
- Meng Lin Ly, 2014, The Historical Evolution of Concepts of Health in China and Implications for Health Care System. *International Journal of Business and Social Science*. 5 (10). P. 236–239. Prieiga per internetą: <http://ijbssnet.com/journals/Vol_5_No_10_1_September_2014/29.pdf>.
- NVO teisės institutas, 2015, *NVO ir valdžios sektorių bendradarbiavimas: geroji Europos praktika ir pilotinis modelis Lietuvai. Sektorių bendradarbiavimą reglamentuojančių teisės aktų studija ir rekomendacijos NVO*. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt/docs/NVOTI_TYRIMAS_2015-03-26_11:08:32.pdf>. [Žiūrėta 2016 03 05].
- Parsons T., 1971, *The systems of Modern Societies*. Prentice Hall.
- Pruskus V., 2003, *Sociologija. Teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija.
- Sociali sociologija*, 2010 m. sausio 25 d., Pierre Bourdieu lauko teorija: miesto sociologijos supratimas. Prieiga per internetą: <<http://sociologai.lt/2010/pierre-bourdieu-lauko-teorija-miesto-sociologijos-pratimas/>>. [Žiūrėta 2016 04 06].
- Subedi D., 2010, *Structural Functional Perspective in Sociology*. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/362874/Structural_Functional_Perspective_in_Sociology>. [Žiūrėta 2016 03 19].
- Tidikis R., 2003, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
- Trakšėlysis K., 2014, Švietimo sociologijos epistemologinės prieigos. *Filosofija. Sociologija*. 25 (2). P. 118–125.
- Vanagas R., Čizikienė J., 2015, The Peculiarities of Social Service Organizations Development. *International Journal of Academic Research*. 7 (1). P. 24–31.

- Prieiga per internetą: <<http://doi.org/10.7813/2075-4124.2015/7-1/B.4>>.
33. Vorevičienė J., Butkevičienė E., 2015, Kauno miesto nevyriausybių organizacijų vaidmuo įgyvendinant šeimos politiką. *Viešojo politika ir administravimas*. 14 (1). P. 76–90.
34. Vozbutas S., 2006, Lietuvos aktyvaus senėjimo politikos socialinė sistema struktūrinio funkcionalizmo sociologinės teorijos kontekste. *Magistro baigiamasis darbas*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
35. Wacquant L., 2004, *Pointers on Pierre Bourdieu and Democratic*. P. 10. Prieiga per internetą: <<http://loic-wacquant.net/assets/Papers/PB-POINTERSPBDE-MOPOL.pdf>>. [Žiūrėta 2016 04 06].
36. Wagner H., 2003, Sistemų teorija ir socialinis darbas / socialinė pedagogika. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 2. P. 4–32.

Summary

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL WELFARE: THEORETICAL ASSUMPTIONS IN SOCIOLOGY

J. Vorevičienė

The aim of the paper is to analyse theoretical preconditions for functioning of NGOs in social welfare. The role of NGOs in social welfare is discussed, the concept of NGOs and their role in social welfare is explained and interpreted drawing on three contextual approaches: the structural functionalism, social conflict theories and P. Bourdieu's theory of social fields. The structural functionalism and social conflict theories were chosen because they deal with the discussed object at macro level, meanwhile Bourdieu's theory of social fields allows to combine both, micro and macro, levels.

The structural functionalism theory was chosen because it helps investigate society at macro level by symbolically framing all elements of its functions and disfunctions and thus reveal as if two sides of society: the perfect and the desirable, the imperfect and the problematic. This picture of extremes allows to reveal society failings and identify its weaknesses in a structured way seeking to fulfil and restore its need for order. The conflict theory was chosen as a counterweight to functionalism and order denial emphasised by this paradigm, to a strive to look at the object, NGOs, not from the point of view of order but from the point of view of change and conflicts that affect them.

Bourdieu's theory helps identify the agents that function in the field of social welfare and their role, whether they are dominant and dominated, as well as the power of other agents functioning in the same field. According to this theory, capital (social, economic, cultural) is a very important factor because the agents, while fulfilling their functions, can use it for changes and the edevelopmenty of social welfare.

Structural functionalism is the paradigm of positive extremes for which modern society is too dynamic and too individualized. The social conflict paradigm helps identify the competing sides in a structured way and make intuitive assumptions about what they are competing for, i.e. identify what power and authority they are competing for. However, this paradigm does not help explain our rather complex modern society the needs, values and attitudes of which are rapidly changing. The interests of three society sectors, the state, the market and the third sector, collide in the field of social welfare, their competition for power is an ongoing process and, depending on the distribution of social, economic and cultural capital, the agents, their power, role and even the location from which they affect citizens' social welfare may change from dominant to dominated and vice versa.

Keywords: social welfare, non-governmental organizations, structural functionalism, social conflict theory, Pierre Bourdieu's theory of social fields.

Santrauka

NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VAIDMUO UŽTIKRINANT SOCIALINĘ GEROVĘ:
TEORINĖS PRIELAIDOS SOCIOLOGIJOJE*J. Vorevičienė*

Šio straipsnio tikslas – remiantis sociologijos teorijomis išnagrinėti nevyriausybių organizacijų veiklos socialinės gerovės srityje teorines prielaidas. Straipsnyje aptariamas nevyriausybių organizacijų vaidmuo socialinės gerovės srityje, pateikiant šių organizacijų supratimo ir jų vaidmens aiškinimo, interpretavimo užtikrinant socialinę gerovę trijų teorinių prieigų – struktūrinio funkcionalizmo, socialinio konflikto ir P. Bourdieu lauko teorijų – kontekstą. Struktūrinio funkcionalizmo ir konflikto teorijų pasirinkimą lėmė tai, kad į tyrimo objektą žvelgiama pasitelkus makroperspektyvą, o P. Bourdieu lauko teorija leidžia sujungti tiek makrolygmens, tiek ir mikrolygmens tyrimus.

Struktūrinio funkcionalizmo teorija pasirinkta todėl, kad leidžia žvelgti į visuomenę tarsi makroperspektyvos kontekste, sustruktūruojant visų jos dalių funkcijas ir disfunkcijas į simbolinius rėmus ir taip atskleidžiant tarsi dvi visuomenės puses: tobulą ir siektiną bei netobulą ir problematišką. Toks kraštutinumų vaizdas leidžia išryškinti trūkumus ir struktūruotai identifikuoti tam tikras visuomenės ydas, siekiant patenkinti ir atkurti tvarkos poreikį joje. Konflikto teorija pasirinkta kaip atsvara funkcionalizmui ir šios paradigmos aukštinamai tvarkai paneigti, siekiui į tą patį objektą – nevyriausybės organizacijas – pažvelgti ne per tvarkos, o per kaitos, pokyčių ir jiems darančių įtaką konfliktų prizmę.

P. Bourdieu lauko teorija leidžia fiksuoti lauko struktūrą, veikėjus, jų daromą įtaką, pokyčius socialiniame lauke.

Struktūrinis funkcionalizmas – pozityvių kraštutinumų paradigma, kuriai šiuolaikinė visuomenė yra pernelyg dinamiška, per stipriai individualizuota. Socialinio konflikto paradigma leidžia struktūriškai identifikuoti konkuruojančias puses ir intuityviai daryti prielaidas dėl konkurencijos priežasčių, t. y. nustatyti, dėl kokios galios ir kokio autoriteto yra konkuruojama. Tačiau pastaroji paradigma negali paaiškinti gana sudėtingos šiuolaikinės visuomenės, greitai kintančių jos poreikių, vertybių, požiūrių. Socialinės gerovės lauke susikertantys visų trijų visuomenės sektorių – valstybės, rinkos, trečiojo sektoriaus – interesai dėl galios įgijimo yra nuolatinis procesas, kuriam vystantis, priklausomai nuo įvairių kapitalų – socialinio, ekonominio, kultūrinio – pasiskirstymo, gali keistis agentai, jų galia, vaidmuo ir net vieta, iš kur agentai veikia socialinę piliečių gerovę, keisdami savo padėtį iš dominuojančiųjų į dominuojamuosius ar atvirkščiai.

Prasminiai žodžiai: socialinė gerovė, nevyriausybinių organizacijų, struktūrinis funkcionalizmas, socialinio konflikto teorija, P. Bourdieu lauko teorija.

Įteikta 2016-07-04
Priimta 2016-07-11